

Lärare mot Tobak
Box 738
101 35 STOCKHOLM

YTTRANDE

2020-12-02

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se
cc: zlata.tuco@regeringskansliet.se

Översänds endast med e-post.

Betänkandet SOU 2020:45 Ett ändamålsenligt skydd för tryck- och yttrandefriheten

(dnr Ju2020/02919/L6)

Lärare mot Tobak är en ideell förening som är en del av nätverket Yrkesföreningar mot Tobak. Föreningen har som mål ett samhälle där tobaks- och nikotinanvändning inte längre är ett dominerande folkhälsoproblem. Föreningen lämnar här på eget initiativ synpunkter på avsnitt 12 i betänkandet med inriktning på tobaksförpackningar.

Sammanfattning

Neutrala förpackningar för tobaksvaror är en viktig åtgärd för att framför allt påverka barn och tonåringar så att de inte börjar använda tobaks- eller nikotinprodukter samt att stödja tobaks- och nikotinanvändare som försöker sluta. Denna fråga har kommittén haft att hantera men har inte lämnat något lagförslag i denna del.

Lärare mot Tobak anser att regeringens direktiv till kommittén i denna fråga inte har utretts tillräckligt allsidigt.

Mot bakgrund av det synnerligen angelägna syftet med neutrala tobaksförpackningar och att flera utredningar nu har studerat frågan, brådskar det att få fram ett lagförslag som möjliggör neutrala tobaksförpackningar som kan bidra till förbättrad hälsa i samhället. Lärare mot Tobak kräver att regeringen omgående vidtar åtgärder för att se till att ett lagförslag som möjliggör neutrala tobaksförpackningar tas fram. I detta arbete är ett samarbete mellan socialdepartementet och justitiedepartementet angeläget.

Bakgrund

Tobaksindustrins produkter är inte vilka varor som helst. Dess produkter skapar sjukdom, död, fattigdom och miljöförstöring. Tobaksindustrins verksamhet kolliderar med målen i Agenda 2030.

För tobaksindustrin är förpackningen en av de få återstående reklamkanalerna för rekrytering av nya kunder sedan land efter land förbjudit tobaksreklam i tidningar, radio och tv. Detta har lett till att tobaksindustrin satsat enorma resurser på att utveckla sofistikerade förpackningar för att nå vitt skilda marknadssegment och befolkningsgrupper. För att begränsa konsekvenserna av denna förpackningsreklam har frågan om standardiserade, neutrala paket blivit aktuellt, så kallade plain packaging.

Australien var det första land i världen som i december 2012 genomförde krav på standardiserade cigarettpaket och länder som Irland, Storbritannien och Frankrike med flera har följt efter. Av våra nordiska grannländer genomförde Norge neutrala tobaksförpackningar 2017 och Danmark och Finland är på gång.

Standardisering av tobaksförpackningar skulle öka effekten av varningarna i text och bild och förebygga industrins möjligheter att på olika sätt ge missledande budskap om att ett visst märke är mindre farligt än andra. Tobaksindustrin ser inte oväntat krav på neutrala förpackningar som ett synnerligen allvarligt hot.

Avsnitt 12 Grundlagsskyddet för förpackningar

Regeringen anger i direktiven till kommittén att det kan ifrågasättas om förpackningar, vars primära syfte är att omförsluta och ibland marknadsföra varor, bör omfattas av det särskilda grundlagsskydd som ges i tryckfrihetsförordningen, se dir. 2018:51. Kommittén fick därför i uppdrag att överväga om det finns behov av och är lämpligt att undanta förpackningar från tryckfrihetsförordningens tillämpningsområde.

Lärare mot Tobak anser det anmärkningsvärt att kommittén inte har redovisat en allsidig belysning av detta. I betänkandet redovisas nästan enbart tidigare utredningar och lämnas en redovisning av juridiska bedömningar i frågan. Frågan om det finns behov av och är lämpligt att undanta förpackningar behandlas i avsnitt 12.6 – med enbart synpunkter från näringsliv och branschorganisationer.

Någon redovisning av hur andra länder har reglerat frågan om neutrala förpackningar redovisas inte i betänkandet. Andra länders erfarenhet inom området hade varit värdefullt för kommitténs överväganden.

Avsnitt 12.6 Synpunkter från näringsliv och branschorganisationer

Kommittén har inhämtat synpunkter från representanter för näringslivet och vissa branschorganisationer. Vilka de är redovisas inte i betänkandet. Enligt anteckningar i kommittén från det så kallade rundabordssamtal om förpackningars grundlagsskydd som hölls i kommittén den 4 oktober 2019, Komm 2019/00081-196, deltog i samtalet tio personer från näringslivet varav sex personer företrädde tobaksindustrin direkt. Det framgår inte av anteckningarna hur dessa företrädare har valts ut.

Inga andra organisationers synpunkter på frågan redovisas i betänkandet, inga organisationer som kan visa på positiva konsekvenser som neutrala tobaksförpackningar skulle kunna ha i Sverige och har haft i andra länder. Detta är anmärkningsvärt och medför att kommittén inte har, eller i vart fall inte har redovisat i betänkandet, frågan de fått i direktiv att utreda: om det finns behov av och är lämpligt att undanta förpackningar.

Det finns en grundläggande och oförenlig konflikt mellan tobaksindustrins intressen och folkhälsans intresse. Kontakter med tobaksindustrin eller med dem som arbetar för industrins intressen bör vara transparenta och redovisas öppet.

Lärare mot Tobak ifrågasätter om kommitténs agerande att inhämta synpunkter från tobaksindustrin och redovisningen av densamma är förenligt med Världshälsoorganisationens Ramkonvention om tobakskontroll (Tobakskonventionen) som trätt i kraft i Sverige 2005, se nedan.

När parterna fastställer och genomför sin folkhälsopolitik i fråga om tobakskontroll skall de, i enlighet med nationell lagstiftning, agera för att skydda denna politik från påverkan av kommersiella och andra intressen inom tobaksindustrin. (artikel 5.3)

Tobakskonventionen har förtydligt att tobaksfrågan framför allt är en politisk fråga. Fokus har flyttats till samhällets ansvar att underlätta för medborgarna att vara tobaksfria. Lärare mot Tobak anser att kommittén har brutit mot denna konvention.

Avsnitt 12.7 Överväganden

Lärare mot Tobak vill påpeka att tobak och nikotinprodukter inte är vilka varor som helst. Tobak är fortfarande det som bidrar till de största dödstalen i Sverige. Cirka 12 000 människor dör varje år i tobaksrelaterade sjukdomar. Detta förhållande har inte särskilt behandlats i betänkandet. Eftersom industrins produkter är dödliga bör tobaksindustrin inte ges fördelar eller uppmuntras att etablera eller driva sina företag.

Kommitténs övervägande synes ensidigt ha övervägt eventuellt förslag om neutrala förpackningar utifrån tryckfrihet- och yttrandefrihet samt näringslivets och branschorganisationers synpunkter. Hur detta har ställt sig till grundlagskravet på att det allmänna ska verka för goda förutsättningar för hälsa, se 1 kap. 2 § andra stycket regeringsformen, redovisas inte i betänkandet.

Förslag

Lärare mot Tobak anser i likhet med reservationen av Niclas Malmberg och Brita Wessinger, s. 439–440 i betänkandet, att fortsatt problematik kring tobaksreklam på tobaksprodukter kan hanteras genom att regeringen går vidare med en specifik delegationsbestämmelse som gör det möjligt att ställa krav på att tobaksförpackningar ska ha en enhetlig utformning, det vill säga den

möjliga lösning som Mediegrundlagskommittén pekat på, se SOU 2016:58 s. 469. Denna kommitté angav att en sådan bestämmelse skulle införas i 1 kap. 9 § tryckfrihetsförordningen eller som en egen paragraf i samma kapitel med följande lydelse:

Utan hinder av denna grundlag får det i lag meddelas förbud mot att på tobaksförpackningar ange annan information än om produkttyp och tillverkar samt mot att i övrigt utforma förpackningen på ett sätt som avviker från bestämmelser som har meddelats för att tobaksförpackningar ska ha en enhetlig utformning.

En utredning om ändringar i grundlag kräver självklart stor juridisk kompetens. Men en alltför stor fokusering på tryckfrihetsförordningen i sig verkar ha inneburit att andra skäl för förslaget inte har utretts tillräckligt allsidigt. Folkhälsofrågor hanteras annars inom socialdepartementet och ett samarbete mellan Justitiedepartementet och socialdepartementet ter sig önskvärt i denna fråga.

Med tanke på att ändringar i tryckfrihetsförordningen kräver två riksdagsbeslut med ett val till riksdagen mellan besluten är det angeläget att frågan nu behandlas med stor skyndsamhet. Ytterligare fördröjning av denna åtgärd medför risk för ökad sjukdom och ökat antal avlidna vilket bör undvikas. Ett förslag är att Regeringskansliet framställer en departementsserie (Ds) utifrån Mediegrundlagskommitténs förslag. Därefter kan detta remissbehandlas i tid för kunna behandlas i samma proposition som betänkandet i övrigt.

Detta yttrande har beretts av styrelsen för Lärare mot Tobak.

Lärare mot Tobak

Ingrid Talu
ordförande